

Dr hab. inż. Józef Zubek

ORCID 0000-0003-1879-7356

Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku

Wydział Nauk Społecznych

Zakład Bezpieczeństwa Wewnętrznego

WSPÓŁCZESNE WYZWANIA EDUKACJI DLA BEZPIECZEŃSTWA

Streszczenie

Punktem wyjścia do rozważań o współczesnych zagadnieniach edukacji dla bezpieczeństwa jest przybliżenie najważniejszych definicji takich, jak: bezpieczeństwo, wyzwania, zagrożenia, edukacja, etyka w bezpieczeństwie. Następnie zaprezentowane są współczesne zagrożenia państwa według kryterium przedmiotowego. W dalszej kolejności został położony szczególny akcent na etyczny wymiar edukacji dla bezpieczeństwa – oparty na uniwersalnych wartościach (filarach). Zawarte są także praktyczne zagadnienia edukowania dla bezpieczeństwa w polskim systemie oświaty – ujęte w trzy cykle – mające doprowadzić do odpowiednich postaw obronnych, patriotycznych i obywatelskich.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo • edukacja dla bezpieczeństwa • wyzwania • zagrożenia • etyczny wymiar bezpieczeństwa.

CONTEMPORARY CHALLENGES IN EDUCATION FOR SAFETY

Abstract

The starting point for a discussion on current issues in education for safety is the introduction of the most important definitions such as: safety, challenges, threats, education, ethics in safety. Then, contemporary threats to the state are presented according to the subject criteri-

on. Further on, a special emphasis is placed on the ethical dimension of education for security – based on universal values (pillars). It also includes practical solutions to numerous issues that impact the education system in Poland – divided into three cycles – which are supposed to lead to appropriate defensive, patriotic and civic attitudes.

Keywords: security • education for security • challenges • threats • ethics in security.

Wstęp

Bezpieczeństwo jest główną, doczesną i pierwotną wartością każdej istoty ludzkiej, determinującą przeżycie człowieka, całej społeczności, a także warunkującą ich rozwój. Dla pełnego zwiększenia poczucia bezpieczeństwa człowiek łączy się w grupy, stowarzyszenia, organizacje i buduje państwo jako gwarant obronności przed wyzwaniami i zagrożeniami. Pojęcie bezpieczeństwa ewaluuje. Przyjmowany dotąd termin (bezpieczeństwo) oznaczał stan braku zagrożeń. W ostatnich czasach zauważono, że jest to nieprzerwany proces społeczny, na rzecz którego funkcjonujące podmioty troszczą się o ciągłe wzmacnianie poczucia pewności pokoju. W dobie nowoczesności i postępu cywilizacyjnego bezustannie pojawiają się kolejne, dotąd nieznanne zagrożenia.

Główną rolą nowoczesnego państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa i zagwarantowanie ochrony przed zagrożeniami, wywołanymi czynnikami naturalnymi lub związanymi z działalnością człowieka. Zapewnienie bezpieczeństwa obywatelowi staje się fundamentalnym wyzwaniem edukacyjnym w XXI wieku. W dobie współczesnych możliwości i szans rozwojowych powstały, niestety, nowe rodzaje zagrożeń, takie jak terroryzm, informacyjne (w cyberprzestrzeni) lub niszczenie środowiska naturalnego.

Państwo ma całej społeczności zagwarantować bezpieczeństwo i zapewnić skuteczną obronę przed wszelkimi zagrożeniami. By zamiar ten mógł być zrealizowany, każdy kraj określa zbiór indywidualnych wartości, które według własnej oceny uważa za najbardziej godne chronienia przed niebezpieczeństwami (cele i interesy narodowe) i przyjmuje właściwy dla nich zbiór zasobów

zabezpieczających (materialnych, niematerialnych, organizacyjnych) przed zagrożeniami.

Wielowymiarowość edukacji dla bezpieczeństwa

Wyzwania i zagrożenia we współczesnym świecie odnoszą się do wszystkich sfer życia, także do edukacji. Celem edukacji dla bezpieczeństwa jest przekazanie stosownej wiedzy, kształtowanie zdolności i zachowań potrzebnych do zapewnienia trwania w pokoju. Dotychczasowe nastawienie do obrony jako potrzeba przeciwstawiania się działalności zbrojnej, przestaje być funkcjonalne na rzecz systemowego podejścia do spraw bezpieczeństwa. Obszar działań systemowych odnosi się w równej mierze do rozmaitych instytucji, organizacji, przedsiębiorstw i stowarzyszeń oraz placówek oświatowych. Takie podejście ma przyczynić się do spopularyzowania idei, pojęć, wartości i wytworzenia wartości koniecznych dla zapewnienia bezpieczeństwa państwa.

Edukacja (łac. *educatio* – wychowanie) to świadomy przebieg przemiany rozwojowej osoby za pomocą wychowania i nauczania, według przyjętej postawy godnego członka społeczności. To przysposobienie osoby do życia w zbiorowości o wielorakim znaczeniu, od nauki teoretycznej po kształtowanie określonych zdolności praktycznych. Edukacja rozumiana jest także jako udzielenie wiedzy i formułowanie zdolności do zagwarantowania sobie bezpieczeństwa indywidualnego, przede wszystkim poprzez uznanie zagrożeń, ich ograniczenie lub usuwanie¹.

W kolejnym znaczeniu, zaś edukacja (łac. *educare* – wychowywać, nauczać) to całokształt wpływów międzygeneracyjnych, mających na celu tworzenie kompleksu zdolności życiowych osoby (np. poznawczych, religijnych), dążących do uformowania człowieka dojrzałego, planowo spełniającego się, gotowego do racjonalnej krytyki i filozoficznej afirmacji².

¹ K. Drabik, *Rola edukacji w kształtowaniu bezpieczeństwa personalnego*, [w:] *Bezpieczeństwo jako problem edukacyjny*, red. A. Pieczywok, K. Loranty, Warszawa 2015, s. 45, ISBN 978-83-7523-375-9.

² J. Grzyb, *Edukacja dla bezpieczeństwa w systemie oświaty*, [w:] „Przełom Policyjny” 2013, nr 3(111), s. 232, ISSN 0867-5708; B. Milerski, B. Śliwierski (red.), *Pedagogika. Leksykon PWN*, Warszawa 1999, ISBN 83-01-13071-7.

Wymienia się jednocześnie dwie funkcje edukacji – socjalizacyjną i wyzwalającą. Funkcja socjalizacyjna dotyczy kwestii odnoszących się do uspołecznienia człowieka, ewolucji stawania się uczestnikiem społeczności i rozstrzygania sporów środkami dyskursywnymi. Druga funkcja – wyzwalająca obejmuje problematykę uczenia tożsamości człowieka i jego swobodnego kreatywnego rozwoju³.

Literatura wymienia wiele definicji edukacji. Odnosząc się do bezpieczeństwa i obronności państwa, należy przyjąć, że edukacja dla bezpieczeństwa jest jedną z fundamentalnych potrzeb człowieka w dziedzinie bezpieczeństwa. Człowiek już od zarania dziejów z jednakowym zainteresowaniem podchodził do problematyki bezpieczeństwa, łącząc z nim swoje uniwersalne i najważniejsze nadzieje na bliższą i bardziej odległą przyszłość. Tak więc, bezpieczeństwo stało się zasadniczą potrzebą człowieka, uzależniającą jego udany, osobisty rozwój oraz rozwój licznych zbiorowości i narodów.

Edukacja jest elementem całościowego cyklu zapewnienia ochrony przez państwo. Proces edukacyjny nierozzerwalnie łączy się z główną potrzebą pozostawania bezpiecznym. Działania edukacyjne odnoszą się także do psychologii bezpieczeństwa i są konsekwencją naturalnej potrzeby przetrwania, rozwoju jednostki i jej doskonalenia. Można wyróżnić kilka kategorii edukacji dla bezpieczeństwa: psychologiczną (potrzeby), teleologiczną (cele), epistemologiczną (teoria poznania) i aksjologiczną (wartości). Proces edukacyjny jest konsekwencją rozwijania się, pozyskiwania wiedzy i kompetencji. Fundamentem wszelkich działań są przyjęte wartości, ideały które wskazują generalną wizję aksjologiczną oraz zadania wyznaczające kierunek procesu edukacyjnego⁴.

Zamierzeniem procesu edukacyjnego jest umacnianie podmiotu w sferze formułowania jakości życia według zaakceptowanych idei wolności, pomyślności i samospelnienia. Rozsądny człowiek jest świadomy potencjalnych zagrożeń i ich konsekwencji dla warunków życia, lecz ta świadomość jest dopełniana zdobytą wiedzą w procesie edukacji dla bezpieczeństwa. Przyjmując

³ I. T. Dziubek, *Edukacja obronna w Polsce*, Poznań 2013, s. 22-23.

⁴ K. Drabik, *Rola edukacji w kształtowaniu...*, op. cit., s. 46-47.

za podstawę bezpieczeństwo jednostki, należy wymienić zasadnicze funkcje edukacji dla bezpieczeństwa:

- integracyjna (nauczanie tożsamości personalnej, zbiorowej),
- organizacyjna (koordynacja procesu edukacyjnego),
- regulacyjna (formułowanie zależności z otoczeniem),
- poznawcza (identyfikowanie współczesnych i prawdopodobnych wyzwań i zagrożeń),
- modyfikacyjna (dostosowywanie atrybutów jednostki odpowiednio do występujących wyzwań i zagrożeń),
- koordynacyjna (ujednoczenie celów placówek edukacyjnych)⁵.

Edukacja dla bezpieczeństwa jest ważnym składnikiem rozwoju dydaktyczno-wychowawczego i zachowań profilaktycznych, skierowanych przede wszystkim na wyedukowanie obywatelskie, komunikacyjne oraz kształcenie prozdrowotne i ekologiczne. Przyjmuje się także, że jest ona koniecznym składnikiem wychowania człowieka oraz przysposobienia do pracy i życia w czasach nowoczesności. Jest ona dyscypliną pedagogiczną, a także praktyką, mającą za zadanie przygotować obywateli do przeciwdziałania wszelkim zagrożeniom dla bezpieczeństwa oraz ma nauczać postaw patriotycznych zbiorowości⁶. Zadaniem działań edukacyjnych na każdym poziomie nauczania i wychowania jest:

- zwiększanie skłonności umysłowych podmiotów, zwłaszcza w obszarze rozpoznawania zagrożeń i zdolności kształtowania bezpieczeństwa na poziomie lokalnym, regionalnym i państwowym,
- zachęcanie podmiotów do działalności na rzecz bezpieczeństwa osobistego i strukturalnego,
- przysposobienie podmiotów do swobodnego zdobywania wiedzy i zdolności w obszarze bezpieczeństwa⁷.

⁵ Tamże, s. 47.

⁶ S. Olearczyk, Z. Piątek, *Obronność w edukacji dla bezpieczeństwa*, Warszawa 2014, s. 47.

⁷ Z. Piątek, *Problematyka obronności w edukacji dla bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo jako problem edukacyjny*, A. Pieczywok, K. Loranty (red.), Warszawa 2015, s. 47-48.

Rozważając problematykę edukacji dla bezpieczeństwa, nie można pominąć kwestii, która obejmuje obszar należący do fundamentalnych kierunków obronności państwa. Odwołuje się ona do najważniejszych interesów narodowych, suwerenności narodu, integralności terytorialnej i niepodległości. Obronność ma formę globalną i odnosi się do przemian zachodzących w kraju podczas pokoju, kryzysu i konfliktu zbrojnego (wojny). Potrzebuje stosownych praktyk, czyli istnienia systemu obronnego (zintegrowanego) obejmującego zbiór właściwie przyporządkowanych elementów oraz odpowiedniego ich funkcjonowania⁸.

Postrzeżenie obrony narodowej na przestrzeni wielu lat ulegało modyfikacji, co obecnie skutkuje rozszerzeniem problematyki bezpieczeństwa narodowego (państwa). Dotąd podstawowym czynnikiem mającym znaczenie dla obronności państwa było zagrożenie o charakterze militarnym. Współcześnie przyczyną rozszerzenia problematyki obrony i ochrony stały się wyzwania i zagrożenia natury gospodarczej, społecznej, ekologicznej, informacyjnej oraz katastrofy techniczne. Zgodnie z tym w celu zapewnienia ochrony, przetrwania narodu i istnienia państwa obowiązkowe jest przygotowanie i zastosowanie całości narzędzi i środków bezpiecznego funkcjonowania oraz możliwości wsparcia ze strony państw sojusznicznych. Narzędziami obrony narodowej są struktury organizacyjne takie, jak: organy władzy, policja, siły zbrojne, organizacje pozarządowe, placówki naukowo-badawcze, edukacyjne i inne. Zaś środki obrony narodowej to: środki polityczne, wojskowe, ekonomiczne, społeczne, ideologiczne, bezpieczeństwa powszechnego i publicznego.

Edukacja dla bezpieczeństwa spełnia niezwykle istotną rolę wśród i dla całego społeczeństwa. Każdy człowiek powinien posiadać wiedzę obronną i odpowiednie umiejętności, by zapewnić sobie i innym zdolność do obrony suwerenności i niepodległego trwania państwa. Właśnie dlatego wymagana jest i niezwykle potrzebna, edukacja dla bezpieczeństwa całego społeczeństwa.

⁸ I. T. Dziubek, *Edukacja obronna...*, op. cit., s. 119.

Edukacja dla bezpieczeństwa w systemie polskiej edukacji narodowej

Edukacja dla bezpieczeństwa w kręgu szkoły tworzy pewien schemat działalności dydaktyczno-wychowawczej oświaty, stowarzyszeń młodzieżowych, organizacji tworzących się w szkole, których misją jest wyposażenie młodych ludzi w kompetencje umożliwiające odpowiednie postępowanie w sytuacjach kryzysowych, niebezpieczeństwach utraty życia i innych zagrożeń. Edukacja dla bezpieczeństwa została wprowadzona przez Ministerstwo Edukacji Narodowej jako obowiązkowy przedmiot nauczania w szkole. Opracowano podstawy programowe na każdym poziomie edukacyjnym, zawierające priorytety i treści nauczania dla bezpieczeństwa. Misją tego przedmiotu jest pogłębienie i formowanie świadomości obronnej uczniów, by nabyli umiejętności rozpoznawania różnych niebezpieczeństw oraz mogli dynamicznie angażować się w przedsięwzięcia propagujące zapewnienie bezpieczeństwa w różnych środowiskach społecznych. Przyjmuje się trzy główne cele edukacji dla bezpieczeństwa, które ukierunkowują działania systemu edukacji, zachęcając przy tym do aktywności różne organizacje i służby. Istotne jest tutaj zaangażowanie całego społeczeństwa. Jako cel pierwszy wymienia się tworzenie hierarchii wartości oraz stosunku emocjonalnego obywateli z zadaniami obronnymi i ochronnymi, które odnoszą się do niebezpieczeństw środowiska naturalnego, konfliktu zbrojnego lub niebezpieczeństw powstających z postępu cywilizacji. Drugim celem jest przygotowanie populacji jako wspólnoty do zaradnej aktywności przy wsparciu struktur i polityki prawnej. Trzecim celem jest przystosowanie narodu do samoobrony. Fundamentalną przesłanką realizacji powyższych celów jest wyodrębnienie właściwych form szkolenia. Najefektywniejszą metodą wyedukowania byłoby zespolenie poznania z działaniem. Tymczasem istotnym zadaniem, które ma spełnić edukacja dla bezpieczeństwa jest wzbudzenie zainteresowania zagrożeniami w czasie pokoju oraz przysposobienie młodego pokolenia do identyfikowania niebezpieczeństw, jak też umiejętne osvajanie się z zagrożeniami. To właśnie placówki oświatowe uczą młodych ludzi podstawowych umiejętności radzenia sobie w codziennym ży-

ciu. W procesie rozwoju i kształtowania młodego człowieka duży udział mają rodzice. Dialog z dziećmi jest najlepszą możliwością do poznania, zaprezentowania przydatnych wartości i zdefiniowania wyraźnych zagrożeń. Dialog umożliwia zachować tożsamość, a równocześnie służy wzmocnieniu się chęci do poznania drugiej osoby i jej zaakceptowania.

Szkoła wraz z otoczeniem rodzinnym jest najbardziej odpowiednim miejscem popularyzowania i kształtowania należytych, rozsądnych zachowań oraz proobronnych postaw społecznych. Placówki oświatowe mają szerokie tradycje i praktyki w obszarze tego typu przedsięwzięć.

Obecnie w systemie oświaty obowiązuje przedmiot „edukacja dla bezpieczeństwa”, który zastąpił „edukację obronną”. Zmiana nazwy wynikała z rozszerzenia zakresu treści programowych przysposobienia obronnego, ale także dlatego, że nie ma już konieczności przygotowania całej populacji młodzieży do służby wojskowej i udziału w konfliktach zbrojnych. Stało się tak, gdyż tradycyjne niebezpieczeństwo militarne uważa się za mało prawdopodobne. Podobnie można odnieść się do kwestii przydatności absolwentów wszelakiego rodzaju przysposobień wojskowych. Pomimo wcześniejszego wstępnego przeszkolenia, wojsko będzie musiało ponownie kompleksowo, ale i specjalistycznie przygotować młodych kandydatów do służby. Wreszcie, najważniejszą przyczyną zmiany nazewnictwa przedmiotu jest fakt, że z powodu niewielkiej możliwości wystąpienia konfliktu zbrojnego, warto skupić się na codziennych, powszechnych zagrożeniach – chociaż w społeczeństwie są jeszcze zauważalne postawy lekceważące katastrofy naturalne lub technologiczne.

Zreformowana koncepcja w obszarze nauczania nowego przedmiotu odnosi się głównie do szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, ale również ma oddźwięk w szkołach podstawowych i przedszkolach. W tych placówkach również podawane są treści z zakresu podstawowych reguł bezpieczeństwa oraz odnalezienia się w rozmaitych sytuacjach zagrożenia dla zdrowia, życia czy otoczenia.

Przykładowo, na poziomie szkoły gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej został opracowany program nauczania zbudowany na trzech następujących modułach:

- Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach.
- Zagrożenia życia i zapobieganie im.
- Ochrona ludności.

Podstawa programowa, dostosowana do powyższych trzech modułów zawiera katalog celów kształcenia oraz katalog treści nauczania przedmiotu „edukacja dla bezpieczeństwa”.

Edukacja dla bezpieczeństwa – wyzwania⁹ i zagrożenia¹⁰

W dzisiejszym świecie jest mnóstwo różnorodnych zagrożeń cywilizacyjnych i społecznych. Niepohamowanie rośnie liczba zjawisk przyczyniających się bezpośrednio do zagrożenia utraty zdrowia lub życia. Niepokój budzą narastające niebezpieczeństwa dla środowiska naturalnego i kulturowego społeczeństwa. Doświadczenia ludzkości potwierdzają, że największym niebezpieczeństwem dla człowieka może być drugi człowiek. W XXI wieku nadal nie są przestrzegane prawa człowieka – łamanie tych procedur przybiera różne formy eksploatacji i ucisku ekonomicznego, politycznego, religijnego i społecznego. Konsekwencją tych zjawisk jest konieczność samoobrony ludzi przed zatraceniem własnej cywilizacji oraz kontroli nad postępem cywilizacyjnym. Z tej przyczyny głównym zadaniem społeczeństwa jest niedopuszczenie do degradacji środowiska przyrodniczego, przyjęcie postawy ochrony moralnej i prawnej wobec wszystkich obywateli oraz całej przyrody¹¹.

Kryzysy gospodarcze, wojny etniczne, nietrwale zobowiązania polityczne, przemoc, agresja, terroryzm, walka w cyberprzestrzeni – to aktualne niebezpieczeństwa dla ładu i stabilności międzynarodowej, a równocześnie wyzwania, którym muszą podołać państwa w Europie i świecie. Dodatkowym sprawdzianem dla

⁹ Wyzwania to zespół czynników materialnych i niematerialnych, których podjęcie w sposób pozytywny lub negatywny wpływa na stan istnienia i rozwoju oraz bezpieczeństwa podmiotu.

¹⁰ Zagrożenia są pojmowane jako zespół czynników o charakterze destrukcyjnym, które negatywnie oddziałują na byt i rozwój danego podmiotu.

¹¹ A. Pieczywok, *Edukacja dla bezpieczeństwa wobec zagrożeń i wyzwań współczesności*, Warszawa 2012, s. 280, ISBN 978-83-7523-197-7.

cywilizacji są wyzwania regionalne, wynikające z przeobrażeń ustrojowych w państwach Europy Środkowej i Wschodniej. Zmiana rzeczywistości politycznej, gospodarczej, społecznej i zbrojnej w tych państwach powoduje duże szanse rozwoju i wzmacnia nasze poczucie pewności. Pomimo to może być ona źródłem nieporozumień i nowych zagrożeń, takich jak: bezrobocie, przemoc, nacjonalizm, zorganizowana przestępczość itp. Współczesne realia stawiają nowe wyzwania przed całą wspólnotą międzynarodową, wytwarzają również problemy natury teoretyczno-poznawczej i edukacyjnej¹².

Nowoczesny stosunek do edukacji dla bezpieczeństwa jednoznacznie dowodzi potrzeby prowadzenia badań nad wartościami, zachowaniami i podejściem obywateli do problematyki szanowania praw człowieka, usankcjonowanej władzy, systemu prawnego, równości społecznej, tolerancji i procesów rozwojowych. Zwłaszcza przegląd wartości jest najważniejszy, gdyż to one bezpośrednio wpływają na to jacy są obywatele, co robią i co mogą zmienić dla polepszenia sytuacji państwa. To wartości tworzą bezpieczeństwo, zdolności obronne i dostatek, których obywatele muszą strzec i popularyzować na arenie międzynarodowej.

Rozwój nowych niebezpieczeństw i odszukanie właściwej metody przeciwdziałania obliguje do pogłębiania partnerstwa. W zakresie edukacji dla bezpieczeństwa warto analizować różne podejścia do partnerstwa, przed wszystkim sytuacyjne i zintegrowane. Powszechne wyzwania dla pokoju i obronności nakazują sięgnięcie po mechanizm zintegrowanej (łącznej) reakcji władz rządowych i samorządowych. Należy sprawdzić w jaki sposób zachować i rozbudowywać aktualny potencjał i zdolności obronne, ekonomiczne i kulturowe. Na społeczeństwie spoczywa obowiązek konstruowania metod i sposobów profesjonalnego przewidywania możliwych zagrożeń, ale powinno być ono też przygotowane na najgorsze. Zatem społeczeństwo powinno wdrażać i obserwować:

- stan edukacji dla bezpieczeństwa i jej doskonalenie,
- świadome podejście do wprowadzonych zmian w obszarze bezpieczeństwa państwa (narodowego),

¹² Tamże, s. 280-281.

- konieczność inwestowania i polepszania systemu w celu poprawy efektywności edukacji.

Patrząc realnie, Polacy powinni czuć się bezpiecznie, gdyż istnieje małe prawdopodobieństwo wystąpienia konfliktu na szerszą skalę. Jednakże, bezpieczeństwo nie jest dane raz na zawsze, jest to problem niebywale złożony i trudno przewidywalny. Współczesny świat ma przed sobą wiele różnych i trudnych wyzwań jak np. kryzysy ekonomiczne, bezrobocie, migracje, cyberterrorizm. Duży niepokój budzą wszelkie organizacje terrorystyczne, które wiąże podobna ideologia i misja. Posługują się one nowoczesnym transportem i innowacyjnymi narzędziami informatycznymi, a przy tym są skrajnie wrogie i zdeterminowane. Tak więc terrorizm, to duże niebezpieczeństwo dla państwa, obywateli, wartości i tradycji narodowych. Akty terrorystyczne oraz pozamilitarne mogą osłabiać stabilność kraju i jego bezpieczeństwo. Ważna jest czujność obywatelska na najdrobniejsze nawet oznaki terroryzmu.

Nowym zagrożeniem dla ochrony ładu międzypaństwowego mogą być także grupy społeczne wyeliminowane z procesów globalizacyjnych. To może powodować, że młodzi i inteligentni ludzie dołączają do grup przestępczych, aby móc realizować swoje aspiracje, co z kolei skutkuje powstaniem nowych źródeł zagrożeń.

Zasadniczym wyzwaniem edukacji dla bezpieczeństwa jest przygotowanie młodych ludzi do stosownego właściwego zachowania się w przypadku wystąpienia zagrożenia, mając na uwadze ich samodzielność i zakres doświadczeń życiowych. Istnieje sporo niewłaściwych rozwiązań systemowych, które powinny być jak najszybciej dostosowane do zmieniającej się rzeczywistości. Najważniejsze jednak, by nauczyć młodzież jak żyć w godności i wyrozumiałości oraz jak funkcjonować w bezpiecznym społeczeństwie.

Etyczne wymiary edukacji dla bezpieczeństwa

Podstawowe etyczne wymiary edukacji dla bezpieczeństwa odnoszą się do takich wartości, jak: bezpieczeństwo, odpowiedzialność, dobro, prawda oraz wolność. W oparciu o te fundamenty, jest budowana podstawa programowa edukacji dla bez-

pieczeństwa, a także są dobierane formy i metody dydaktyczne. Niekwestionowana jest tutaj rola nauczycieli, rodziców i uczniów, którzy są inspiratorami powyższych wartości.

Etycznemu wymiarowi edukacji towarzyszą uniwersalne wartości takie, jak: godność, świadomość, odpowiedzialność, rozwój, niezależność, jedność, uczciwość, obiektywizm, patriotyzm, pokój. W dobie współczesnych zagrożeń, ciągle wzrasta ranga bezpieczeństwa, będącego gwarantem szczęścia i wręcz zasadą istnienia. Bezpieczeństwo jest dobrem i zarazem celem, który trzeba uzyskać¹³.

Upragnioną przez człowieka wartością jest dobro. Osoba wartościowa odznacza się umiejętnością odróżnienia dobra od zła. Orientacja co jest stosowne, tworzy człowieka gotowego do postępowania, które bazuje na realizacji pewnego celu i doboru właściwych środków do jego wypełniania. Można przyjąć, że dobre postępowanie jest właśnie samym dobrem. Dobro dostarcza radość, czyli poprawne zachowanie też powinno cieszyć i satysfakcjonować. Człowiek jest w stanie odróżnić dobro od zła. Każda jednostka ludzka podąża zgodnie z tą wartością, to dobro formuje jej sumienie – by mogła w sposób niezależny postępować w życiu, zgodnie z prawem naturalnym i moralnym. Przedmiot edukacja dla bezpieczeństwa jest prekursorem umiejętnego podejmowania decyzji w odniesieniu do dobra ogólnego. Zaś bezpieczeństwo to dziedzina aksjologiczna, która pochodzi od dobra i które ma osiągnąć uczeń. Wychowanek ma posiadać odpowiednie kompetencje i postawy gwarantujące nienaganne zachowanie i postępowanie na wypadek różnego rodzaju zagrożeń.

Program edukacji dla bezpieczeństwa ma pochodzić z dobra i prawdy, którym ma służyć. Prawda to fundament wiarygodności, czyli gwarancja poczucia bezpieczeństwa. Ponadto, edukacja dla bezpieczeństwa ma dążyć do świadomego stawania się wolnym. Współczesny człowiek powinien umieć radzić sobie z wszelkimi zniewoleniami¹⁴.

¹³ J. Mastalski, *Etyczne wymiary edukacji dla bezpieczeństwa*, [w:] Z. Kwiasowski, K. Cenda-Miedzińska, *Edukacja dla bezpieczeństwa wobec wyzwań współczesności*, Kraków 2012, s. 95-97, ISBN 9788372717115.

¹⁴ J. Mastalski, *Etyczne wymiary edukacji...*, op. cit., s. 98-99.

Edukacja dla bezpieczeństwa konstruowana na dobru, odpowiedzialności, prawdzie i wolności jest owocna wtedy tylko, gdy różne podmioty odpowiedzialne za realizację określonych zadań, będą ze sobą współdziałać. Pierwszą, najważniejszą gwarancją istnienia i rozwoju jest rodzina, w której młody człowiek uczy się podstawowych wartości i umiejętności. Oprócz rodziny, to nauczyciel powinien tworzyć atmosferę bezpieczeństwa w szkole i na lekcjach z uczniami. Edukacja bez poczucia bezpieczeństwa jest mało wydajna, by otrzymać odpowiednie rezultaty, należy zapewnić uczniowi rozwój poprzez prawidłowe formy i metody wychowawcze.

Podsumowując, etyka jako doktryna moralna daje odpowiedź, jak rozsądnie i odpowiedzialnie żyć. Przekazuje wiedzę o podstawowych normach i regułach oraz o następstwach ich naruszenia, modeluje świadomość moralną człowieka. Warto uczyć się etyki, gdyż to ona pozwala istocie ludzkiej identyfikować dobro i szczęście, dzięki niej człowiek może włączać w swoje działania cnoty moralne.

Zakończenie

We współczesnym świecie, w dobie szybkiego postępu technologicznego ciągle narasta liczba nieprzewidywalnych zagrożeń związanych z działalnością człowieka, a także pochodzących ze środowiska naturalnego. Naród i społeczeństwo w obliczu wielu wyzwań i zagrożeń, musi być przygotowane do sprawnego i odpowiedzialnego reagowania. Edukacja obywateli jest najbardziej pożądaną funkcją, jaką może zapewnić państwo. Odbывается ona od najmłodszych lat i trwa nieustannie, począwszy od postaw wyniesionych ze środowiska rodzinnego, przez wpływy otoczenia aż do ingerencji środków masowego przekazu. Szerszym pojęciem od edukacji dla bezpieczeństwa jest edukacja obywatelska, będąca częścią polityki informacyjnej państwa, dlatego jej zadania wykonują różne systemy, jak na przykład system edukacji narodowej, media publiczne i prywatne, organizacje rządowe, pozarządowe i samorządowe. Główny cel, jaki stawia rząd przed obywatelami w zakresie edukacji obywatelskiej, wiąże się z kształtowaniem i rozwijaniem postaw patriotycznych oraz wskazaniem

powinności, do jakich są oni zobowiązani w ramach czynności świadczonych na rzecz bezpieczeństwa i obronności państwa. Edukacja obywatelska to także nabywanie i pogłębianie wiedzy i umiejętności przydatnych podczas pokoju, w stanach nadzwyczajnych lub konfliktu zbrojnego. Człowiek, który już wcześniej mógł zapoznać się z tą problematyką, potrafi sprawnie reagować w sytuacji zagrożenia, wie co może zrobić by pomóc sobie i innym ludziom oraz jakie ma podjąć działania w celu zmniejszenia lub zapobiegnięcia niebezpieczeństwu.

Bibliografia

1. Drabik K., *Rola edukacji w kształtowaniu bezpieczeństwa personalnego*, [w:] *Bezpieczeństwo jako problem edukacyjny*, A. Pieczywok, K. Loranty (red.), Warszawa 2015, s. 257, ISBN 978-83-7523-375-9.
2. Dziubek I. T., *Edukacja obronna w Polsce*, Poznań 2013.
3. Grzyb J., *Edukacja dla bezpieczeństwa w systemie oświaty*, „Przełęcz Polityczny” 2013, 3(111), s. 232-240, ISSN 0867-5708.
4. Mastalski J., *Etyczne wymiary edukacji dla bezpieczeństwa*, [w:] Z. Kwiasowski, K. Cenda-Miedzińska, *Edukacja dla bezpieczeństwa wobec wyzwań współczesności*, Kraków 2012, s. 244, ISBN 9788372717115.
5. Milerski B., Śliwierski B. (red.), *Pedagogika. Leksykon PWN*, Warszawa 2000, ISBN 83-01-13071-7.
6. Olearczyk S., Piątek Z. (red.), *Obronność w edukacji dla bezpieczeństwa*, Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2014.
7. Piątek Z., *Problematyka obronności w edukacji dla bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo jako problem edukacyjny*, A. Pieczywok, K. Loranty (red.), Warszawa 2015, s. 257, ISBN 978-83-7523-375-9.
8. Pieczywok A., *Edukacja dla bezpieczeństwa wobec zagrożeń i wyzwań współczesności*, Warszawa 2012, ISBN 978-83-7523-197-7.
9. Podstawa programowa z komentarzem. Tom 8. *Wychowanie fizyczne i edukacja dla bezpieczeństwa w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, [w:] <http://www.men.gov.pl/>, [dostęp: 02.05.2019].
10. Rozporządzenie z dnia 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.
11. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2014 r.